

OCENE – POROČILA – ZAPISKI – GRADIVO

ZIZENČELI IN NJEGOVO ZAFHTITNO VOJHEJNE

V Valvasorjevi *Slavi vojvodine Kranjske* je na začetku natisnjena »prva slovenska pesniška literarna poslanica« (France Kidrič) oz. »prva slovenska posvetna pesem« (Mirko Rupel) ali tudi »prva slovenska tiskana posvetna pesem – hvalnica« (Jože Pogačnik) pod naslovom *Zafhtitno vojhejne te Krajnfske deshele*. Celotni naslov se glasi:

Zafhtitno vojhejne te Krajnfske deshele k' letem
useh hvale urednem bukvam Krajnfskiga popifvajna
vifoku slahntnu rojeniga,

Gospuda

JANESA BAJKORTA V A L V A S O R J A

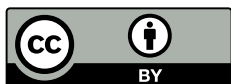
M. Rupel je v takšnem temeljnem delu, kot je kolektivna *Zgodovina slovenskega slovstva* (1956: 297) in v Valvasorjevem berilu (1969: 13) naslov pesmi prečrkoval v gajico kot *Zaštitno vošenje*. J. Pogačnik je v *Zgodovini slovenskega slovstva I* (1968: 206, 214) naslov poknjžil v *Zaštitno voščilo*, enako tudi v enozvezkovni izdaji (1973: 118) in v *Starejšem slovenskem slovstvu* (1990: 275, 306) ter v *Slovenski književnosti I* (1998: 142, 158), v slednji sicer enkrat tudi v *Zaštitno vošenje* (1998: 200), medtem ko je v knjigi *Starejše slovensko slovstvo: Od Brižinskih spomenikov do Linhartovega Matička* (1980: 126) ostal pri prečkovanju *Zaštitno vošejne*.

J. Koruza je v razpravi O začetkih slovenskega pesništva (1971: 225) navedel *Zaštitno vošenje*, v opombi pod črto pa je to podomačil v *Zaštitno vošenje*. V tej domnevno podomačeni obliki omenjata naslov pesmi tudi B. Pogorelec (1982: 13, ponatis 2011: 184) in I. Grdina (1997: 161). *Zaštitno vošenje* navajajo še A. Gspan (1978: 108), B. Reisp v monografiji o Valvasorju (1983: 198), M. Orožen (1993: 4), P. Svetina (2007: 26), V. Kočevar (2012: 107), M. Dolgan v *Literarnem atlasu Ljubljane* (2014: 217), M. Hladnik na Wikiviru (od 29. 12. 2015 popravljeno v *Častitno vošejne*) in slednjič še M. Kmecl (2014: VII).

M. Miklavčič (1967: 320) in K. Ahačič (2012: 21) težavo zaobideta tako, da citirata naslov samo v bohoričici.

Takšno prečkovanje poslanice, ki njen naslov zastira, namesto da bi ga odstrlo, je pravzaprav presenetljivo. Zunaj vsakršnega dvoma je, da besedna zveza *Zafhtitno vojhejne* ne odraža izgovora *Zaštitno vošejne*, ki potrebuje še domnevno glasoslovno poslovenjenje *Zaštitno voščenje*, kar so nekateri pisci tudi počeli. Pod zapisom *Zafhtitno vojhejne* se pač »skriva« čisto navadno *Častitno vošejne*, o čemer je svoj čas na graški univerzi leta 1899 predaval že Štrekelj pri predmetu *Zgodovina slovenskega slovstva II* (Štrekelj 2012: 352). Tako je govoril:

Po šegi tedanjega časa je pridejano knjigi vrsta tako zvanih voščilnih pesmi. Vseh je enajst, med njimi dve od Vitezovića (kajkavsko-čakavska in štokavska) in ena slovenska *Sisenčelijeva*. Avtorjevo ime se nikjer drugod ne ponavlja. Če izvzamemo pamflete na

katoliško duhovščino v prot. pesmarici, je to prva posvetna umetna pesem v slovenskem jeziku: Častitno (ne Zaštitno, Sket) vošejne te kranjske dežele ...¹

Naletel sem samo na dva sodobna vira, ki ustrezno navajata naslov Zizenčelijeve poslanice, namreč *Častitno vošejne te kranjske dežele*. Prvi je *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon* (2008: 1022), drugi pa je članek I. Orel (2009: 13).

Originalni zapis *Zafhtitno vofhejne* naj bi bil v bohoričici, očitno pa je, da je stavec ni bil najbolj vešč. Smiselni zapis bi bil *Zhaftitno vofhejne*, tisti *h* bi pač moral stati za *z*-jem in ne za *f*-jem. Navsezadnje tudi *slahtnu rojeniga* v naslovu poslanice ni zapisano v skladu s pravili bohoričice, kar spet dokazuje nekompetentnost ali površnost stavca in korektorja.

Beseda *častiten* je v Kastelec-Vorenčevem slovarju (Stabej 1997: 43) razložena kot sopomenka besede *častiljiv* 'honorificus', vendar se zdi, da je bolje izhajati iz prislova *častito* 'gloriose, honorifice' (prav tam: 44). *Častitno vošejne*, v latinski verziji pesmi *Applaufus*, bi danes prevedli kot 'slavilno voščilo', 'hvalnica'.

VIRI

Kozma AHAČIČ, 2012: *Zgodovina misli o jeziku na Slovenskem: Katoliška doba (1600–1758)*. Ljubljana: Založba ZRC.

Častitno vošejne. *Wikivir*. 2. marca 2016.

Marjan DOLGAN, 2014: *Literarni atlas Ljubljane: Zgode in nezgode 94 slovenskih književnikov v Ljubljani*. Ljubljana: Založba ZRC.

Igor GRDINA (ur.), 1997: *Starejša slovenska nabožna književnost*. Izbral in spremna besedila napisal Igor Grdina. Ljubljana: DZS.

Alfonz GSPAN (ur.), 1978: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stol. I* (izbral, opombe in komentarje napisal Alfonz Gspan, pregledal in dopolnil A. Slodnjak). Ljubljana: SM.

Matjaž KMECL, 2014: Novo »zaštitno vošenje« ob izidu slovenskega prevoda celotne Časti in slave vojvodine Kranjske. *Studia Valvasoriana: Zbornik spremnih študij ob prvem integralnem prevodu Die Ehre Deß Hertzogthums Crain v slovenski jezik*. Ljubljana: Zavod Dežela Kranjska.

Vanja KOČEVAR, 2012: *Odmevi tridesetletne vojne na Kranjskem: Diplomsko delo*. Ljubljana: FF.

Jože KORUZA, 1971/72: O začetkih slovenskega pesništva, *Jezik in slovstvo* 17/7. 222–29.

Maks MIKLAVČIČ, 1967: Sisentschelli (Sisenthal, Zizenčeli) Jožef. SBL: 10. zv. Ljubljana: SAZU. 320.

Irena OREL, 2009: Starejša besedila kot vir za preučevanje zemljepisnih jezikovnih

¹ Mišljena je njegova čitanka (Sket 1893: 93).

- različkov. *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ur. V. Smole. Ljubljana: ZIFF. 3–22. (Obdobja, 26)
- Martina OROŽEN, 1993/94: J. V. Valvasor o slovenskem jeziku. *Jezik in slovstvo* 39/1. 3–12.
- Osebnosti, Veliki slovenski biografski leksikon*, 2008. Ur. T. Stanonik, L. Brenk. Ljubljana: MK.
- Jože POGAČNIK, 1968: *Zgodovina slovenskega slovstva I*. Maribor: Obzorja.
- Jože POGAČNIK, Franc ZADRAVEC, 1973: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Maribor: Obzorja.
- Jože POGAČNIK (ur.), 1980: *Starejše slovensko slovstvo: Od Brižinskih spomenikov do Linhartovega Matička*. Zbral, uredil, spremno besedo in opombe napisal Jože Pogačnik. Maribor: Obzorja.
- , 1990: *Starejše slovensko slovstvo*. Ljubljana: ZIFF.
- , 1998: *Slovenska književnost I*. Ljubljana: DZS.
- Breda POGORELEC, 1982: Beseda ob razstavi. *Iz roda v rod: Pričevanja o slovenskem jeziku*. (Katalogi, zv. 5.) Katalog pripravili Vladimir Kološa, Peter Ribnikar, Ema Umek. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije. 7–17. (Ponatis v: Breda Pogorelec, 2011, *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: Jezikoslovni spisi I*. Ur. K. Ahačič. Ljubljana: Založba ZRC, ZIFF. 175–90.)
- Branko REISP, 1983: *Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor*. Ljubljana: MK.
- Mirko RUPEL, 1956: Potireformacija in barok. *Zgodovina slovenskega slovstva: I. zv.* Ur. L. Legiša s sodelovanjem A. Gspana. Ljubljana: SM. 261–326.
- Jakob SKET (ur.), 1893: *Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol*. Dunaj: C. kr. zaloga šolskih knjig. Na spletu.
- Jože STABEJ (ur.), 1997: Slovensko-latinski slovar: Po Matija Kastelic – Gregor Vorenec, *Dictionarium Latino-Carniolicum (1680–1710)*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Peter SVETINA, 2007: *Kitične oblike v starejši slovenski posvetni poeziji*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Karel ŠTREKELJ, 2012: *Zgodovina slovenskega slovstva I*. Ur. M. Ogrin. Ljubljana: Založba ZRC. Na spletu.
- Janez Vajkard VALVASOR, 1969: *Valvasorjevo berilo*. Besedila izbral in prevedel ter napisal spremno besedo in opombe Mirko Rupel. 2., izpop. izd. Ur. B. Reisp. Ljubljana: MK. (1. izd. izšla 1951.)
- Jožef ZIZENČELI, 1689: Joshef Sisentschelli, *Zafhtitno vofhejne te Krajnlfke deshele*. Janez V. Valvasor: *Die Ehre deß Hertzogthums Crain: Erster Theil*. Laybach, 4b.

Silvo Torkar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

silvot@zrc-sazu.si